

คนไทย..ที่ขอบฟ้าตะวันตก

ชวนพิศ นภตาศัย

๐ บทคัดย่อ

เมืองเมียวดี เป็นหัวเมืองตะวันออกอีกแห่งหนึ่งของพม่า ที่มีเศรษฐกิจดี เนื่องจากเป็นเมืองชายแดนที่ติดกับประเทศไทย ในชนบทรอบ ๆ เมืองเมียวดี มีชุมชนคนล้านนาอยู่หลายหมู่บ้านซึ่งยังคงดำรงชีวิตเหมือนชาวล้านนาในประเทศไทย ทั้งการใช้ภาษา อาหารการกิน ประเพณี ความเชื่อ และศิลปวัฒนธรรม ชาวล้านนาในเขตเมียวดี เรียกตัวเองว่า “คนไต” ซึ่งมีบรรพชนอพยพไปจากภาคเหนือของไทยเมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา

คณะวิจัย เดินทางไปจากเชียงใหม่ ๕ คน มีผู้นำทางจากแม่สอดอีก ๑ คน เดินทางเข้าไปบ้านห้วยล้าน ชุมชนคนไทยวนที่ใหญ่ที่สุดในเขตเมียวดี เพื่อร่วมวางแผนจัดงานวันชาติไท ครั้งที่ ๑๗ ที่จะมีการขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ คณะวิจัยมีโอกาสดำเนินการร่วมงานฝังศพนายพลลูลา นายทหารชั้นผู้ใหญ่ของกองกำลังรักษาชายแดนรัฐกะหยีน (รัฐกะเหรี่ยง) และได้ไปเยี่ยมเยือนชาวไทยวนที่อยู่บ้านล้อมบ้านท่าซึ่งตั้งอยู่ในเขตเมืองกุกกิก ห่างจากเมืองเมียวดีไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทราบข้อมูลจากชาวบ้านว่า ยังมีชุมชนไทยวนอยู่ในเขตรัฐกะหยีนอีกหลายหมู่บ้าน ในเขตที่ห่างจากเมียวดีไปในทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ซึ่งชาวไทยวนเหล่านั้นจะมาร่วมงานวันชาติไทที่กำลังจะจัดขึ้นเป็นครั้งที่ ๑๗ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๐ ก่อนเดินทางกลับเชียงใหม่ คณะวิจัยมีโอกาสร่วมงานบุญประเพณีประจำปี คืองานบุญข้าวหลาม เดือน ๔ และงานถวายทาน หลัหวิงหนาวพระเจ้า

◎ Abstract

Myawaddy is a significant city in the eastern part of Myanmar with an excellent economy as it is located at the border with Thailand. The surrounding communities still live the lifestyle of Lanna people in Thailand in the aspects of language, food, tradition, beliefs, as well as arts and culture. Lanna people in Myawaddy tend to call themselves “Kon Tai” whose ancestors immigrated to the northern part of Thailand 100 years ago.

The research team, consisting of 5 people and one leader from Mae Sot travelled to Baan Huai San which is the largest Tai Yuan community in Myawaddy to plan the organization of the 17th Tai Nation Day in February 2017. The research team had an opportunity to attend the funeral of General Lula, the elite military leader of Kayin Forces at the border (Karen State). Additionally, the team visited Tai Yuan community in Ban Long Ban Ta, KukKik, Myanmar which is situated in the South east of Myawaddy. It has been found that there are many villages of Tai Yuan in Karen State area which is located in the northeast of Myawaddy. Tai Yuan people had also joined the 17th Tai Nation Day in February 2017. Before travelling back to Chiang Mai, the research team had an opportunity to attend an annual fair known as Ngan Boon Kao Lam Deuang See.

๐ บทนำ

คนไท (อ่านว่า คนไต) เป็นคำเรียกตัวเองของ คนโยน หรือชาวไทยวน ที่อยู่ในแผ่นดินล้านนา อาศัยอยู่ในแถบเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เมื่อคนไทเหล่านี้ ติดต่อสัมพันธ์กับชนเผ่าอื่นๆ เช่น กะเหรี่ยง ม้ง อาข่า ลีซู จีนฮ่อจะใช้คำแทนตัวเองว่าเป็นคนไท และเรียกกะเหรี่ยงว่า ยาง ม้ง เรียกว่าแม้ว จีนฮ่อ เรียกว่า แซ่ ซึ่งเป็นคำเรียกขานกันทั่วไป ไม่มีใครรู้สึกว่ามันเป็นคำเหยียดหยามกัน ต่อมาเมื่อมีการศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ ชนเผ่าต่างๆ คำเรียกขานเหล่านี้ก็เปลี่ยนไป เช่น การเรียกคนจีน ว่า แจ็ก ถือว่าเป็นคำเหยียดเรียกกะเหรี่ยงว่า ยาง ก็ว่าเป็นคำดูถูก เรียกแม้วก็โกรธ หว่าดูถูกคนม้ง และที่ผู้เขียนแปลกใจมากคือ ใช้คำว่า “คนไท” ในความหมายที่แปลว่า ชาติพันธุ์ไทใหญ่ ซึ่งแต่เดิมมาคนในล้านนาจะเรียกพี่น้องไทใหญ่ว่า “เงี้ยว” ส่วนคำว่า คนไท นั้นหมายถึง คนโยน หรือ ไทยวน การจะสอบถามว่า คนโยน หรือ คนเมืองเรียกตัวเองว่า “ไท” นั้น ทางหนึ่งทีพอจะเป็นเครื่องยืนยันได้ คือ การกลับไปฟังคำเหล่านี้จากคนโยนที่ยังมีวิถีดั้งเดิม ไม่ถูกปลอมปนไปด้วยความรู้สมัยใหม่จนรากศัพท์เก่าเลือนไปมาก

เมื่อมีโครงการวิจัย “การธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนาของชาวไทยวนพลัดถิ่น เมืองเมียวดี ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา” จึงถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ไปสอบถามคำศัพท์หลายคำที่เลือนรางไป หายไปจากการใช้ในชีวิตประจำวันของคนเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน นอกจากภาษาแล้ววิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยวนที่อยู่นอกเขตคุ้มครองของพระสยามเทวาธิราช แต่อยู่ในอาณาเขตของประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมีหลายชาติพันธุ์ที่มีอิทธิพลมากกว่า และมีตัวตนอยู่ในรายชื่อชาติพันธุ์ของสหภาพเมียนมา การเดินทางเข้าออกจากเชียงใหม่ไปเมียวดี ยังมีอีกหลายครั้ง ในระยะเวลา ๑ ปี พ.ศ.๒๕๖๐ นี้ เพื่อดำเนินกิจกรรมเก็บข้อมูล ศึกษา สังเกต ตลอดจนการคืนองค์ความรู้ให้ชุมชนในพื้นที่ศึกษา แต่การเดินทางครั้งที่ ๑ ได้เกิดขึ้น

เมื่อวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๐ ซึ่งผู้เขียนได้บันทึกทั้งภาพถ่ายและข้อสังเกตย่อย ๆ ที่ได้พบเจอ ซึ่งอาจจะเป็นเงื่อนงำให้ผู้ที่สนใจตามไปศึกษาอีกหลายประเด็น

ผู้เขียนจึงเขียนเล่าเหตุการณ์ตามลำดับเวลาที่เป็นทางไปจนกระทั่งกลับสู่เชียงใหม่ เนื้อหาเป็นการบันทึกการเดินทางที่เลือกเอาเฉพาะส่วนที่น่าจะเกิดประโยชน์ต่อผู้อ่าน อย่างน้อยก็เป็นการบันทึกเรื่องราว สถานที่ เหตุการณ์ สิ่งแวดล้อมของเส้นทางและวิถีชีวิตชาวไทยวนในเมืองเมียวดี รัฐกะเหรี่ยง (กะเหรี่ยง คือ การออกเสียงตามอักขระพม่า) ณ ต้นปี พ.ศ.๒๕๖๐

คณะเดินทางเป็นทีมวิจัยและเจ้าหน้าที่ของโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ออกจากเชียงใหม่ เวลา ๗.๓๐ น. วันที่ ๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๐ โดยแวะรับประทานอาหารเช้าที่จังหวัดลำปาง และรับมือเพลที่จังหวัดตาก การไม่ได้ค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับร้านอาหาร ทำให้เราประสบความยุ่งยากในการหาร้านกินข้าว เนื่องจากทีมวิจัยเป็นพระสงฆ์ ต้องฉันเพลตามเวลาที่เหมาะสม เราจึงต้องแวะรับประทานอาหารตามร้านเพิงเล็ก ๆ ริมทางที่รถขับผ่าน จนกระทั่งไปถึงโรงเรียนท่าสายลวด เวลาบ่าย ๒ โมงตามนัดหมายกับผู้ชำนาญพื้นที่ ดร.อินทร์สร วุฒิศรรมภรณ์ ซึ่งเป็นสมาชิกหนึ่งในทีมวิจัยด้วย

ก่อนจะเดินทางไปข้ามลำน้ำเมย เราได้ไปกราบเจ้าอาวาสวัดคอกช้างเผือก เพื่อพระสงฆ์นักวิจัยจะได้เปลี่ยนสีผ้าจีวรให้เหมือนกับธรรมเนียมนิยมของพระสงฆ์อีกฝั่งน้ำเมย แล้วนั่งสนทนากับเจ้าอาวาสที่ใจดีเมตตาต่อเรามาก ระหว่างรอเวลา ๕ โมงเย็น ตามที่ได้นัดคนขับรถที่จะมารับคณะเราทางฝั่งเมียวดี บางคนนั่งพักผ่อน บ้างก็ออกไปเดินเล่นในวัด วัดนี้ตั้งอยู่บนเนินเขาริมฝั่งน้ำเมย ทำให้เห็นฝั่งเมียวดีอยู่ใกล้แค่เอื้อม เหมือนอยู่คนละฝั่งน้ำแม่ปิง มองไปฝั่งเมียวดี เห็นคาสโน เห็นบ้านเรือน พระธาตุเจดีย์ วัดวาอาราม ซึ่งเทียบกัน สองฝั่งฝั่งเมียวดีดูมีอาคารบ้านเรือน ย่านการค้า ชุมชนที่หนาแน่นกว่าฝั่งแม่สวด

เมื่อจวนถึงเวลานัด ดร.อินทร์สร วุฒิศรรรมาภรณ์ ผู้นำทาง ได้พาพวกเราไปที่ท่าข้ามฟากของพ่อเลี้ยงอ้อด เห็นจักรยานมากมายเป็นร้อยเป็นพันคัน จอดเรียงเป็นทิวแถวในบริเวณบ้านพ่อเลี้ยง เมื่อสอบถามก็ได้ทราบว่า เป็นจักรยานที่ขนมาจากญี่ปุ่น บรรจุกอนเทนเนอร์มาขึ้นฝั่งไทยที่ท่าเรือคลองเตย แล้วถูกขนย้ายมาที่แม่สอดเพื่อจะส่งผ่านพม่าไปบังคลาเทศ

คนขับรถเข้าฝั่งเมียวดี ที่ ดร.อินทร์สร วุฒิศรรรมาภรณ์ ประสานงานมาก่อน ได้โทรมาแจ้งว่า จะมารับช้าเพราะกำลังตระเวนส่งผู้โดยสารออกไปนอกเมืองไกลมาก ยังไม่ต้องรีบข้ามฟากไปฝั่งเมียวดี

การมีเวลานั่งเล่นอยู่ที่ท่าข้ามลำน้ำเมยทำให้มีเวลาดูอะไรถ้วนถี่มากขึ้น ความแตกต่างของ ๒ ฟากฝั่ง ทั้งผู้คนและอาณาบริเวณ ทำให้มีเวลาได้ปล่อยจินตนาการว่า ฝั่งโน้นจะเป็นอย่างไร ซึ่งผู้เขียนไม่ได้อ่านข้อมูลหรือดูภาพถ่ายจากการมาสำรวจครั้งก่อน เพราะอยากเก็บข้อมูลสดใหม่โดยไม่มีภาพจำอะไรมานำทางความคิด เนื่องจากความรับผิดชอบเรื่องความปลอดภัยและการประสานงานต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของหัวหน้าทีมวิจัย คือ พระนคร ปัญญาวิชโร และ ดร.อินทร์สร วุฒิศรรรมา ซึ่งเป็นผู้นำทาง

จนกระทั่ง ๖ โมงเย็น ยุงตัวโตเริ่มมา จึงตัดสินใจข้ามฟากไป เพราะถ้าค่ำมืดจะลำบากเรื่องขนข้าวของสารพัดที่พวกเราขนมาจากเชียงใหม่ ขนกระเป่า และข้าวของมากองริมฝั่งแม่เมยฟากเมียวดี นั่งเล่นรอจนกระทั่งตะวันลับ เหลี่ยมเขาแสงแดดโรยราลงจนฟ้ามีดรตเช้าของเราก็มาถึง

การเดินทางเที่ยวแรกของเราในเมียวดี เริ่มขึ้นโดยรถสองแถวขนาดกลาง ที่นั่งได้ประมาณ ๑๖ คน แต่คณะเรามีเพียง ๖ คน จึงเลือกที่นั่งที่นอนได้ตามสบายมีที่วางสัมภาระกว้างขวาง แต่ก็คงจะนอนไม่หลับแน่ ๆ ถนนคอนกรีต มีฝุ่นฟุ้งกระจาย ผู้เตรียมพร้อมก็จะควักเอาหน้ากากกระดาษขึ้นมาปิดปากปิดจมูก แต่ผู้เขียนยังไม่ใส่หน้ากากอะไร เพราะอยากได้กลิ่นเมียวดี!

เมื่อตรงออกจากท่าหน้า รถพาเราลัดเลาะในตรอกในซอย จนมาออกสู่ถนน มาอีกไม่ไกลนักก็เข้าสู่ย่านการค้า จนไปจอดหน้าร้านขายโทรศัพท์ เพื่อให้พวกเราเปลี่ยนไปใช้ซิมการ์ดของพม่า ซึ่งมีให้เลือกหลายค่าย ผู้เขียนใช้ซิมเดิมที่เคยซื้อเมื่อครั้งไปรัฐฉาน ซึ่งยังใช้งานซิมเก่านั้นได้ ก็เพียงแค่เติมเงินไป ๕๐๐ จ๊าด (kyat) น่าจะเพียงพอสำหรับ ๔ วันในดินแดนขอบฟ้าตะวันตกของล้านนาครั้งนี้

การเปลี่ยนซิมการ์ดของเครื่องมือสื่อสาร ๖ เครื่อง ต้องใช้เวลาพอสมควร จนเกิดอาการ “หลงข้าวใหม่” หมายถึง อาการหิวข้าวขั้นรุนแรง ท้องไส้แสบ เพราะหิวจนจะหน้ามืด ซึ่งเป็นการเปรียบว่าเหมือนดั่งไฟไหม้ยังข้าว จึงพากันรีบเร่งตรงดิ่งไปร้านอาหารพม่าที่เปิดขายถึงค่ำมืด พระสงฆ์ในคณะเดินทางต้องนั่งรออยู่บนรถ ส่วนฆราวาสทั้งหลายลงไปรุมกันอยู่ที่หม้อข้าวหม้อแกง เพื่อจะสั่งอาหาร ซึ่งไม่รู้จักกันเลย ใช้วิธีชี้ ๆ เอา โดยสันนิษฐานรสชาติจากรูปลักษณะของอาหารในหม้อในภาชนะที่เรียงรายอยู่ ด้วยความหิวจึงสั่งกับข้าวมา ๖ อย่าง ด้วยอาการงงงวย

ร้านอาหารพม่าโดยทั่วไปมักจะมีผักสดให้กินแถมกับกับข้าวอื่น รสชาติอาหารพม่านั้นมีความมันมาก ในแกงหรือผัดแต่ละจานจะมีน้ำมันเอานองให้เห็นอย่างชัดเจน เหล่าคนไทยที่รังเกียจน้ำมันปรุงอาหารแบบนี้คงจะไม่ไหว แต่ทีมเราเป็นพวกอยู่ง่ายกินง่าย เลยกินอาหารเกลี้ยงทุกจานซาม มีเมนูแกงซ่อนก๋อ้ม แกงหัวผักกาด ต้มซุบมันอะลู ผัดข้าวโพดหวาน ผัดเห็ดหูด้วใส่แคร์อท และยำขึ้นส้ม อย่างอร่อยและอ่อม ซึ่งมีอันเรากินข้าวกัน ๘ คน หมดเงินไป ๑๙,๐๐๐ จี๊ด (Kyat)

ขอเล่าเรื่องอาหารพม่าแต่พอสังเขป เพราะเรามาเพื่อตามหาเรื่องราวของ “คนไท” จึงขอยุบเรื่องอื่นที่อาจทำให้สับสนจนเข้าใจผิดว่าเรื่องอื่นนั้นเป็นวิถีของ “คนไท”

รถเช่าพาเราออกจากตัวเมืองเมียวดี มุ่งไปทางทิศตะวันตก ไปสู่ชุมชนบ้านห้วยसान ชุมชนชาวไทยวนขนาดใหญ่ที่มี ๗ หมู่บ้านย่อย คณะเราไปพักที่วัดป่าเลไลย์ เราเข้าไปถึงช่วงวัดเวลา ๓ ทุ่ม แต่เวลาของพม่าคือ ๒ ทุ่ม พระเณรบนโองหลวงจึงยังไม่จำวัด มีชาวบ้านสี่ห้าคนมารอต้อนรับเราอยู่ เผื่อมีอะไรให้ช่วย หรือเตรียมงานอะไร ชาวบ้านดีใจที่พี่น้องหลายเมยมาหา

ครูบาบุญโชชน์ เจ้าอาวาสให้คณะเรากางเต็นท์ในวิหาร เราเลือกวางเต็นท์เรียงกันเป็นแถวฝั่งแท่นสงฆ์ (ซ้ายมือของพระประธาน) ผู้เขียนขนถุงนอนไป เพราะไม่อยากใช้ของวัด ด้วยความเกรงใจ เมื่อเรากลับทางวัดต้องดูแลทำความสะอาด พระเณรบ้าง ชาวบ้านบ้าง บางวัดเณรมาเก็บไปซักหรือเอาออกฝั่งแดด ทุกครั้งเวลาออกภาคสนามแบบต้องไปพักค้างที่อื่นจะแบกถุงนอนไปเอง ขยะส่วนตัวต่าง ๆ ก็เก็บกลับมาที่บ้าน

รุ่งเช้าวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๐ คนที่ตื่นเช้าก็ไปเป็นขะโยมติดตามพระเณรออกบิณฑบาตเข้าไปในหมู่บ้าน ตั้งแต่ ๗ โมงเช้า ดร.อินทร์สร ซึ่งเป็นผู้นำทางได้ประสานงานกับผู้ใหญ่ท่านหนึ่งเพื่อขออนุญาตไปร่วมพิธีศพบุคคลสำคัญของ Border Guard Force (Kayin State) หรือ กองกำลังพิทักษ์ชายแดน (รัฐกะเหรี่ยง) ซึ่ง ดร.อินทร์สรได้รับข่าวงานศพท่านนายพลตั้งแต่เมื่อวานตอนข้ามฟากแม่น้ำเมยมา โดยข่าวว่าวันรุ่งขึ้นจะมีงานศพบุคคลสำคัญของรัฐกะเหรี่ยง (รัฐกะเหรี่ยง) ซึ่งเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่ได้รับการยอมรับนับถือมาก ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็น “เต๊อด” ความหมายประมาณคุณพ่อผู้มีพระคุณยิ่ง คณะเราทราบเพียงว่า จะไปร่วมงานศพผู้นำที่เป็นชาวกะเหรี่ยงไม่รู้ตั้งศพไว้ที่ไหน และท่านสำคัญต่อชาวเมียวดีอย่างไร

กลุ่มแม่บ้านมาจัดการเตรียมอาหารเช้าให้พวกเรา ซึ่งปกติก็จะมีคนในหมู่บ้านผลัดกันมาดูแลเตรียมอาหารถวายพระทุกวันอยู่แล้ว เพียงเตรียมเพิ่มขึ้นให้เพียงพอและเผื่อเหลือสำหรับคนมาเฝ้า (เที่ยว) วัดด้วย ใครมาวัดใกล้มีอาหารก็กินข้าววัดได้เลย มีเหลือเพื่อแบ่งปัน เพราะชาวบ้านกินข้าวไม่มาก

บนศาลาอเนกประสงค์เป็นอาคารไม้กว้างโล่ง ยกได้ถุนสูง ๒ เมตร เป็นที่ทำกิจกรรมหลายอย่าง อาทิที่นั่งทำงานของแม่บ้าน เป็นที่ฉันอาหารของพระสงฆ์ เป็นที่ซ้อมฟ้อนของผู้หญิง แต่ถ้าผู้ชายมาเล่นดนตรีระลือซอซึ่งจะรวมกลุ่มบนโองหลวง (กุฎิใหญ่) อาหารการกินเป็นข้าวเหนียวและข้าวสวยกับข้าวเป็นอาหารคนล้านนาทั่วไป เช่น ตำขงุน แกงปลา ต้มส้มปลา ต้มจืดตำลึง เต้าหู้หมูสับ ยำไข่ทอด ทอดปลาเล็กปลาน้อย ถั่วเน่าแผ่นปิ้ง กะบองหัวปลี น้ำพริกน้ำอ้า น้ำพริกปะเขือส้ม คั่วหน่อไม้ใส่ไข่

อาหารการกินเป็นสิ่งที่บ่งบอกได้ชัดเจนว่าเป็น “ของกินของว่า” แบบคนภาคเหนือของไทย ซึ่งคนส่วนใหญ่กินข้าวสวยด้วยวิธีการ “เปิบข้าว” ด้วยมือข้างที่ถนัด

เมื่อรับประทานอาหารพร้อม พระเถรฉันข้าวมือเช้า ระหว่างนั้นเหล่าอุบาสก อุบาสิกา ก็จะจับกลุ่มนั่งคุยกัน อยู่บนศาลาด้านหนึ่ง ดร.อินทร์สร ได้มาเล่า ข้อมูลให้ทีมวิจัยทราบว่า พิธีศพท่านนายพล แห่งกองกำลัง BGF ที่เราจะไปร่วมงานนั้น ต้องนั่งรถออกจากหมู่บ้านไปทางทิศเหนือ ประมาณ ๕๐ กิโลเมตร

คนขับรถของเราเป็นชาวห้วยส้าน ชื่อ จายวินหม่อ ล่ามของเรา คือ ลุงคำ พูดได้หลายภาษาได้แก่ ภาษาพม่า กะเหรี่ยง ไทยวน และภาษาไทย ส่วนไทใหญ่และม้ง พอได้บ้าง นอกจากลุงคำ ยังมีชายหนุ่มอีกคนหนึ่งขอติดรถไปเที่ยวด้วย ก่อนออกเดินทางเราประดับธงศาสนานานาชาติ หรือ ธงฉัพพรรณรังสี ติดไว้ที่หน้ารถด้วย

รถของเราออกจากหมู่บ้านมุ่งตรงไปทางทิศเหนือ ไปแวะรับประทานอาหารมือเพลกันที่ร้านอาหารริมทาง เจ้าของร้านพูดภาษาไทยวนได้ ในเมนูอาหารเขียนภาษาไทย-พม่า-อังกฤษ โดยคณะเราสั่งส้มตำปู ผัดกะเพราหมู และผัดผักรวม ภายในร้านมีพระบรมฉายาลักษณ์ของในหลวงรัชกาลที่ ๙ และสมเด็จพระบรมราชินีนาถด้วย

เสร็จธุระเรื่องมื้ออาหารแล้ว ออกเดินทางต่อไปจนออกนอกเขตเมือง เลี้ยวเข้าด้านทหาร ซึ่งปกติไม่อนุญาตให้ผ่านเข้าโดยง่าย แต่วันนี้มีพิธีพ นายทหารอยู่ในค่าย ทหารเวรประตูค่ายจึงปล่อยให้เข้าโดยสะดวก รถเราไต่ขึ้น เนินเขาไม่สูงนัก เป็นที่โล่งกว้าง สลับกับเนินเขาเตียนโล่ง มีพุ่มไม้อยู่บ้างไม่ค่อย มีต้นไม้ใหญ่ เป็นเขตทหารน่าจะกว้างมากกว่า ๓,๐๐๐ ไร่

เมื่อเราไปถึงบ้านที่จัดพิธีศพ เป็นงานศพของคริสต์ศาสนิกชน แต่เจ้าภาพ ก็รีบมานิมนต์พระสงฆ์และพวกเราเข้าไปนั่งในบ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ต้อนรับแขก VIP เราจึงได้พบท่านหลิวโก้อู ผู้ว่าราชการจังหวัดเมียวดี หัวหน้าทีมวิจัยได้เปิดโน้ตบุ๊ก ค้นหากาพงานวันชาติไทที่โรงเรียนบ้านห้วยล้านเมื่อปีที่ผ่านมาให้ผู้ว่าฯ ดูภาพ ท่านได้มาเป็นประธานในงานประเพณีครั้งที่ผ่านมามีผู้ว่าฯ เป็นคนสุภาพ นอบน้อมต่อพระสงฆ์ การเจรจาระหว่างทีมวิจัยกับผู้ว่าฯ มีลุงคำช่วยเป็นล่าม แปลภาษา

เมื่อได้เวลาประกอบพิธีกรรม มีคนมาเชิญผู้ว่าฯ และนิมนต์พระสงฆ์ คณะเราไปที่เต็นท์พิธีการ มีบาทหลวงและศาสนจารย์ผลัดกันขึ้นมากล่าวที่แท่น ภาษากะเหรี่ยงที่แต่ละท่านได้พูดไปแม้ผู้เขียนจะไม่เข้าใจแต่ก็รู้สึกว้าฝงดูไพเราะ ท่วงทำนองเว้าวอน นอกจากการพูดของบาทหลวง (น่าจะเป็นการเทศน์) มีการร้องเพลงดีดกีตาร์เพลงสรรเสริญพระเจ้าเป็นระยะ ทุกคนที่อยู่ในเต็นท์พิธีจะได้รับแจกเอกสารที่มีเนื้อเพลงและมีภาพของผู้วายชนม์บนแผ่นหน้าสุด

เมื่อจบพิธีกรรมในเต็นท์แล้ว ร่างของท่านนายพลก็ถูกยกใส่โลงแฉก แล้วทหาร ๘ คนก็หามโลงแฉกออกไปจากเขตบ้านพักของท่าน เดินออกจากบ้านไปทางทิศตะวันตก ผ่านเนินดอยโล่งสลับลุ่มไม้ และแปลงผักสวนครัวของทหาร ข้ามเนินไป ๓ ลูกก็ไปเจอหลุมศพคริสเตียน ที่เตรียมไว้รอบบรรจุโลงแฉก หลุมศพของท่านนายพลจัดตะวาลูลา ผู้วายชนม์ตั้งอยู่บนเนินโล่งมีไม้กางเขนสีขาว เขียนตัวอักษรสีทอง เป็นหลุมศพที่เรียบง่าย แต่สง่างามสมเกียรติผู้นำกองกำลังที่ใช้ชีวิตนักรบในแถบถิ่นนี้

พิธีกรรมก่อนบรรจุโลงแฉกเป็นพิธีแบบทหาร มีการกล่าวคำสรรเสริญ ยิงปืน และวางดอกไม้ คนมาร่วมงานมีทั้งทหารและชาวบ้านทั่วไป คนมากมาย แสดงให้เราเห็นถึงความเป็นที่รักของคนหมู่่มากของท่านนายพล คนส่วนหนึ่ง ร้องไห้ ช่วงพิธีกรรมต่าง ๆ ทุกคนอยู่ในอาการสงบ สำนวม ให้เกียรติท่าน

เมื่อเสร็จพิธีกรรมแล้ว ผู้มาร่วมงานทยอยกันกลับ ส่วนมากพากันเดินลงเนินกลับไปทางเดิม พระภิกษุและสามเณรที่มิจัยยืนอยู่ในเต็นท์ที่เจ้าภาพตั้งให้เป็นที่หลบแดด ผู้เขียนเห็นชาวกะเหรี่ยงที่มาร่วมงานหลายคนเดินอ้อมมานั่งลงและกราบพระภิกษุสามเณรคณะเรา โดยก่อนจะกราบพระภิกษุสามเณร ทุกคนจะปลดผ้าโพกศีรษะออก แล้วก้มกราบลงไปกับพื้นดิน แล้วก็เดินกลับลงเนินไป จนคนเริ่มชาลงมาก ทางเจ้าภาพส่งรถปิคอัพขึ้นมารับคณะเราลงเนินกลับ เมื่อลงรถที่หน้าบ้านเจ้าภาพ ก็เห็นว่ามีการป้องกันน้ำที่ใส่น้ำส้มป่อย ตั้งไว้หน้าบ้านให้คนที่กลับจากพิธีฝังศพใช้ล้างมือ เหมือนธรรมเนียมการกลับจากป่าช้าของคนล้านนา น่าจะเป็นการผสมผสานความเชื่อพื้นเมืองเข้ากับวิถีปฏิบัติของชาวคริสเตียนที่นี่

วันนี้คณะเราได้รับรู้ถึงธรรมเนียมปฏิบัติของพี่น้องกะเหรี่ยงคริสต์ ความมีน้ำใจของเจ้าภาพและความเป็นผู้มีกิริยาอันนอบน้อมต่อพระสงฆ์ดังที่ได้ประจักษ์แก่ตาที่ในเต็นท์บนเนินหลุมศพท่านนายพล

การกราบพระสงฆ์โดยก้มกราบลงกับพื้น น่าจะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของคนในรัฐกะเหรี่ยง อีกทั้งเวลาเดินไปแล้วสวนทางกับพระสงฆ์ทุกคนไม่ว่าหญิงหรือชายจะค้อมหลัง หรือนั่งลงให้ท่านเดินผ่านไปก่อน ใครที่จักรยาน

ก็จะลงจูง การใส่บาตรพระในเวลาเช้า ๆ ก็จะได้ใส่บาตรด้วยท่าทางนอบน้อม
 สุภาพ เท่าที่ทราบมาการแสดงออกแบบนี้พบเห็นเป็นปกติของคนที่อยู่ในเขต
 ประเทศพม่า (เมียนมา) พระสงฆ์เป็นบุคคลที่มีสถานะสูงกว่าคนทั่วไปและ
 ภารกิจอย่างหนึ่งคือ การส่งของให้ผู้อื่นโดยใช้มือข้างหนึ่งประคองที่ศอกของ
 มือข้างที่ยื่นของให้ผู้อื่น คนบนแผ่นดินเมียนมาทุกคนจะทำแบบนี้เป็นปกติวิสัย
 ซึ่งผู้เขียนก็ทำเป็นปกติเมื่อสมัยเป็นเด็กประถม แต่พอโตขึ้นก็เลิกการประคองศอก
 เมื่อส่งของให้ผู้อื่น เลิกไปเมื่อใดก็ไม่จำไม่ได้ ภารกิจของคนไทยทั่วไปไม่ทำแบบนี้
 ยกเว้นคนชนบทของเชียงใหม่สมัยก่อน เช่นสมัยผู้เขียนเป็นเด็กนักเรียน
 ชั้นประถม เป็นต้น

เสร็จพิธีศพแล้ว เรากลับมาบ้านห้วยसान เพราะมีกลุ่มแม่บ้านจะมาเรียน
 วิธีเย็บผ้าห่อคัมภีร์ที่ผู้เขียนเตรียมมาสอน เานัดกันไว้ที่วัดศรีบุญเรือง วัดใหญ่
 อีกแห่งของบ้านห้วยसान เมื่อเราถึงวัดพบว่าชาวบ้านกำลังช่วยกันทำความสะอาด
 สถานที่ ของใช้ต่าง ๆ ที่จะใช้ในงานบุญข้าวหลามเดือน ๔ เป็ง ที่กำลังจะมาถึง
 ในวันมะรืน

ชาวบ้านทยอยเอา “หลัวหิงหนาวพระเจ้า” มาที่วัด ซึ่งหลัว หรือฟืน
 จะก่อกองไฟถวายความอบอุ่นให้แก่พระเจ้าในวิหารเป็นฟืนที่ทำจากแขนงไม้

คนทา คนล้านนาเรียกว่า ไม้จี้ เป็นพรรณไม้ที่ขึ้นอยู่ทั่วไป มีหนามใหญ่ แขนงไม้จะตั้งตรง เลือกตัดเอาแขนงที่ยาว ๑ วาขึ้นไป ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑ นิ้ว ตัดแล้วลอกเปลือกไม้ออก ตากให้แห้ง จะได้ไม้สีขาวนวล หรือสีน้ำตาล

คนทา มีสรรพคุณทางสมุนไพร คือเป็นยาแก้ไข้ แก้ อักเสบ คนโบราณใช้ทำไม้สีฟัน นำกิ่งมาตัดเป็นท่อนเล็กแล้ว ทุบปลายให้เป็นฟู่คล้ายแปรง นำไปสีฟันช่วยรักษาฟันให้แข็งแรง หรือนำใบมาชยี้พอกแผลก็ใช้สีฟันก็ได้

วัดศรีบุญเรือง เป็นวัดของคนไทยวนวัดแรกของชุมชนห้วยสำน ปัจจุบันก็เป็นวัดใหญ่ มีจำนวนพระสงฆ์ สามเณรมากกว่าวัดไทยวนอื่นๆ ในชุมชนนี้ ผู้เขียนเตรียมอุปกรณ์มาจำนวนหนึ่ง ใช้สอนชาวบ้านเย็บผ้าห่อคัมภีร์เพื่อถวายในงานปอยพื้นฟูประเพณีวันชาติไท สอนเสร็จก็แจกอุปกรณ์ให้นักเรียนนำกลับไปทำต่อที่บ้าน

เวลา ๒ ทุ่มของไทย (ประมาณ ๑ ทุ่ม ๓๐ นาที ของพม่า ด้วยพม่าช้ากว่าไทย ๓๐ นาที) พวกเราไปร่วมประชุมกับชาวบ้าน เพื่อวางแผนการจัดงานปอยพื้นฟูประเพณีชาติไท ประจำปี พ.ศ.๒๕๖๐ ที่จะจัดขึ้น ในวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๐ การประชุมจัดขึ้นที่ศาลาใกล้ลานพระธาตุ ที่เพิ่งสร้างเสร็จไม่กี่ปี เป็นพื้นที่ส่วนขยายเพิ่มเติมของวัดศรีบุญเรือง อยู่ห่างจากวัดประมาณ ๓๐๐ เมตร ทางทิศตะวันออก ลานพระธาตุตั้งอยู่กลางทุ่ง

ชาวบ้านมาร่วมประชุม ร่วมแสดงความคิดเห็นเรื่องราวละเอียดต่าง ๆ ปัญหาและแนวทางแก้ไข ตลอดจนการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบต่าง ๆ ใช้เวลาประชุมเกือบ ๔ ชั่วโมง พวกเราจึงได้กลับไปนอนที่วัดป่าเลไลย์ เมื่อเวลาหลังเที่ยงคืน

วันที่ ๒ ของการมาเยือนบ้านห้วยสำน เราตื่นมาทำงานกันตั้งแต่หัวรุ่ง เดินทางและทำงานทั้งวันจนดึกดื่น เมื่อถึงเวลาเข้านอนทุกคนจึงหลับสนิทด้วยความอ่อนเพลีย อากาศกำลังพอดี ไม่หนาวอย่างที่คิด อุปกรณ์เครื่องกันหนาวต่าง ๆ ที่แบกขนกันมาจากเชียงใหม่ก็ไม่จำเป็นต้องใช้ ได้อ่านข่าวจากไซเชียวเน็ตเวิร์ค ว่าช่วงนั้นทางเชียงใหม่อากาศเย็นลง เพราะความกดอากาศจากประเทศจีนแผ่ลงมา แต่คงแผ่มาไม่ถึงเมียวดีอากาศเลยกำลังพอดี จะถือว่าร้อน

เลยก็ได้ เพราะช่วงมกราคมเป็นฤดูหนาว แต่อากาศไม่หนาวมากอย่างที่หวังว่าจะมาเจอ

วันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๐ เป็นวันพุธ ในวันนี้ ผู้เขียนตื่นแต่เช้า ล้างหน้าแปรงฟันเตรียมตัว ก่อนออกไปเดินตามพระเนรออกบิณฑบาต เพื่อจะให้เห็นวิถีการดำเนินชีวิตชาวบ้านยามรุ่งเช้า ซึ่งวันนี้ พระออกไป “กุ่มบาตร” (บิณฑบาต) จำนวน ๕ รูปด้วยกัน เดินแถวออกจากวัด ลงเนินเข้าไปในหมู่บ้าน ชาวบ้านนำข้าวเหนียวที่นึ่งสุกใหม่ ๆ ควันจួយ มารอใส่บาตรอยู่หน้าบ้าน เมื่อใส่บาตรข้าวและอาหารแล้ว ทุกคนจะ “ยอบนั่ง” คืออาการนั่งราบลงกับพื้นดินเพื่อรับพร เมื่อพระให้พรเสร็จก็เดินต่อไป ชาวบ้านจะกราบลงกับพื้นดินอย่างตั้งใจ เป็นภาพที่ทำให้ผู้พบเห็นรู้สึกได้ถึงความตั้งใจใส่บาตรด้วยความศรัทธา เมื่อพระสงฆ์ผ่านไปแต่ละบ้าน คนใส่บาตรมีกริยาที่นอบน้อมแบบนี้เป็นปกติของเขา บางจุดก็ออกมาใส่บาตรพร้อมกันหลายบ้าน โดยจะรับพรพร้อมกัน

กราบพร้อมกัน ผู้เขียนพลอยรู้สึกอิมใจกับภาพดี ๆ เช่นนี้ในยามรุ่งอรุณ พระจะเดินประคองบาตรไปอย่างสำรวมแม้ก็รวดเร็ว ชาวบ้านก็มีกริยาสำรวมระวังใส่บาตรด้วยความเคารพ คนที่รอใส่บาตร มีตั้งแต่เด็กน้อย ๔-๕ ขวบ จนถึงคนชรา

การเดินทางไปตามตรอก ในหมู่บ้านทุกเช้าของพระเถร นอกจากจะได้ทำวัตรปฏิบัติตามพระวินัยแล้ว ยังเป็นการเยี่ยมเยียนบ้านเรือน และสภาพแวดล้อม ได้เห็นวิถีความเป็นอยู่ของชาวบ้าน บางครั้งก็พบเจอปัญหา ความทุกข์ยากแร้นแค้น หรือความมั่งมีศรีสุขของชาวบ้าน เพราะในสังคมชนบทอย่างบ้านห้วยสำนนั้น ตั้งบ้านเรือนอยู่เรียงติดกันไป รั้วโปร่งมองเห็นถึงหลังบ้านใครทำงานเลี้ยงชีพอย่างไร ทำการค้าการขายอะไรก็จะทำกันอย่างสุจริตเปิดเผย

หม้อน้ำดื่ม ที่ตั้งไว้นอกรั้วหน้าเรือนมีเกือบทุกบ้าน สิ่งนี้เป็นการแสดงความเอื้อเฟื้อแก่คนเดินทาง เป็นธรรมเนียมของชาวล้านนาที่ผู้เขียนเห็นมาเกือบ ๕๐ ปีมาแล้ว ปัจจุบันที่เชียงใหม่แทบไม่เหลือให้เห็นแล้ว ร้านน้ำดื่มที่ตั้งหม้อน้ำ และกระบวยไว้ให้คนเดินผ่านไปมาได้ดื่มกิน เชื่อกันว่าเป็นการให้ทานน้ำดื่ม ดังคำที่ว่า “दानน้ำเป็นสกุณิ” การให้ทานน้ำดื่มนั้นจะได้บุญทางโภคทรัพย์ มีความร่ำรวย

สิ่งหนึ่งที่น่าสงสัย คือกระบะไม้สี่เหลี่ยมที่วางซ้อนกัน ลดหลั่นขนาดเรียงกัน ๓ ชั้น และตั้งอยู่บนเสาในกระบะนั้นบรรจุทรายไว้เต็ม ชาวบ้านอธิบายว่าเป็นเจดีย์ทรายที่เอาไว้ปักตุ้ง ปักช่อ ในวันปีใหม่สงกรานต์

ถูกทรายกับถุงน้ำที่ห้อยไว้ตามรั้วหน้าบ้านนั้น เอาไว้ใช้ดับไฟในยามที่มีไฟไหม้ นอกจากนี้มีไม้ก้านยาว ๆ ที่มีแผ่นยางใช้ดับไฟ และแบบมีตะขอเอาไว้เกี่ยวดึงวัสดุถุงหลังคาให้ร่วงมา เพื่อช่วยลดความรุนแรงของเปลวไฟ เป็นกฎข้อบังคับในประเทศเมียนมาที่ทุกบ้านต้องมีไว้ เหมือนการที่ต้องติดตั้งถังเคมีสีแดงที่เอาไว้ฉีดดับไฟ ในบ้านเรา นอกจากนี้ บางบ้านจะแขวนมัดต้นงาช้างม้วนแขวนตากให้แห้ง ก่อนจะเขย่าเอาเมล็ดงาออกมาไว้ใช้ บ้านนี้เก็บงา มาเพื่อจะเอาใส่ข้าวหลามไปทำบุญในงานบุญเดือน ๔ บางคนก็ทำข้าวเหนียงงาที่เสียงใหม่เรียกว่า ข้าวหนุงงา

อีกสิ่งหนึ่งที่หายไปจากล้านนาเชียงใหม่แล้ว แต่ที่บ้านห้วยล้านยังทำใช้กันอยู่ นั่นคือ “ขี้เถ้าไม้ข่อย” ในชุดของว่างต้อนรับแขกหรือที่มาเยือน ทั่วไปจะมีเหมียงกับเกลือ และบุงลียาขึ้น ใช้ตองกล้วยแห้งเป็นแผ่นมวนยาสูบ ไร่ขี้เถ้าไม้ข่อยใส่ก่อนม้วนให้แน่นเป็นมวนสูบได้

ขี้เถ้าไม้ข่อย เป็นสินค้าที่ชาวบ้านห้วยล้านหลายครอบครัวทำส่งออกไปขายนอกหมู่บ้าน จะเห็นกระสอบพลาสติกขนาดกระสอบปุ๋ยที่บรรจุไม้ข่อยที่ข่อยเป็นแผ่นบาง ๆ ตากแห้งแล้วเก็บไว้ตามใต้ถุนบ้าน เมื่อจะทำขี้เถ้า ก็จะนำไม้ข่อยไปสับหรือตำให้ละเอียดแล้วเอาไปคั่ว ในระหว่างคั่วใส่ น้ำอ้อยลงไปด้วย คั่วจนไหม้เป็นสีดำ ว่ากันว่าจะทำให้บุหรี่ยมวนที่ไร้ได้ด้วยขี้เถ้าไม้ข่อยนี้มีรสชาติดีมาก “ขี้เถ้าไม้ข่อย” จึงเป็นสินค้าพื้นบ้านที่มีขายตลอดเพราะเป็นที่ต้องการอยู่เสมอ

ผู้เขียนเดินตามหลังพระทันบ่าง ไม่ทันบ่างบางครั้งพระท่านเลียวเข้าชอยแล้วไปออกอีกชอย จนทำให้เกิดการพลัดหลงจากขบวนพระ ก็เลยเดินชมนกชมไม้ไปตามสบาย ลักพิกก็มีฝนกลางฤดูหนาวโปรยปรายลงมาบางเบา พอดีเดินไปพบแถวพระบิณฑบาตที่ชอยหนึ่ง ชาวบ้านกำลังใส่บาตร พระบอกโยมว่าคงต้องกลับแล้ว ก่อนฝนจะลงเม็ดมากขึ้น แม่บ้านวัยกลางคน เดินถือหมวกปีกกว้างมายืนให้ เป็นหมวกแบบที่เรียกว่า “กูบไต” ทำจากกาบใบก (กาบไผ่ชนิดหนึ่ง) มายืนให้ผู้เขียน บอกว่าให้ใส่หมวกนี้กลับไ้วัด ถ้าโดนฝนจะเป็นหวัดถามว่าจะเอามาคืนให้พี่ชื้ออะไร เธอบอกว่าเอาไว้ที่ศาลาวัดนั้นแหละจะไปเอาคืนเอง ไม่มีใครเอาไปหรอก ถ้าไม้ไผ่ของเขา ฝนเริ่มลงเม็ด ต่างรีบแยกย้ายกันไป ผู้เขียนเลยไม่รู้จักชื่อของพี่ที่มีน้ำใจคนนั้น

เมื่อกลับมาถึงวัด ต้องรีบอาบน้ำ สระผมปรับอุณหภูมิในร่างกายเพื่อป้องกันไข้หวัดที่อาจเกิดจากอากาศเปลี่ยนแปลงไม่คงที่แบบนั้น น้ำในบ่อซีเมนต์ที่กั้นไว้ในห้องน้ำของวัด เย็นพอดีเมื่อตักน้ำมาอาบไม่รู้สึกรู้ว่าเย็นบาดผิวแต่กลับสดชื่น ความเย็นกำลังพอดี แบบนี้เป็นเรื่องที่คณะเราพูดเหมือนกันว่า น้ำเย็นที่บ้านห้วยสำนอาบแล้วเย็นสบายไม่บาดผิว

วันนี้คณะเรามีโปรแกรมจะเดินทางออกไปนอกเมืองเมียวดี เพื่อไปเยี่ยมเยียนหมู่บ้านคนไทยวนที่ “เมืองกุกกิก” เนื่องจากทราบข้อมูลจากชาวบ้านที่อยู่ใกล้วัดเล่าให้เราฟังว่า มีหมู่บ้านคนไทยวนที่พูดภาษาล้านนา และเขาบอกว่าเขาเป็น “คนไต” อยู่ที่บ้านล่อง และบ้านท่า เขตเมืองกุกกิก ห่างจากเมียวดีไปทางทิศใต้ ประมาณ ๕๐ กิโลเมตร คนบ้านห้วยสำนก็ไม่เคยไปหมู่บ้านทั้ง ๒ นั้น เพราะหนทางไปทั้งไกลทั้งลำบากและไม่รู้จักใคร จึงไม่มีคนบ้านห้วยสำนคนใดเคยไปบ้านล่อง บ้านท่าเลย

คณะวิจัย จึงตัดสินใจว่าจะไปเยี่ยมเยียนหมู่บ้านคนไทยวน ที่เมืองกุกกิก เมื่อนัดหมายการเดินทางกับคนขับรถแล้ว จึงได้ชักชวนชาวบ้านห้วยสำนให้ไปเที่ยวเมืองกุกกิกด้วยกัน ให้เต็มรถ

ยามสายแดดส่อง คณะทัวร์ก็มาพร้อมกันที่ลานวัดป่าเลไลย์ ช่วยกันเตรียมห่อข้าวเพื่อเอาไปกินมื้อกลางวันให้เพียงพอ เพราะไม่รู้ว่ามีหมู่บ้านที่กำลัง

จะไปเยือนวันนี้มีสภาพเป็นอย่างไร ดั่งนั้นข้าว น้ำ ยาต้ม ยาหม่อง ต้องเตรียมพร้อม เพื่อไปตามรอยคนไทยวนใน “กุกกิก”

เมืองกุกกิก ที่คนบ้านห้วยสำน่ว่านั้น ภาษาราชการ (ภาษาเมียนมา) เรียกว่า ก๊อก-กะ-ริก (Kawkarik) ตั้งอยู่ในเขตรัฐกะเหรี่ยง สหภาพเมียนมา อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองเมียวดี ระยะทางประมาณ ๘๐ กิโลเมตร มีชาวบ้านห้วยสำนและพระเถระร่วมเดินทางไปด้วยอีก ๗ คน รวมทั้งคณะเดินทางรวมเป็น ๑๕ คน

ออกจากเมียวดี ไปตามถนนคอนกรีตชั้นดี กว้าง ๔ เลนมาตรฐาน ตัดตรงขึ้นเขา คดโค้งไปตามไหล่เขา ลาดเขา สภาพถนนดีมาก มีรถวิ่งอยู่บ้าง ส่วนมากจะเป็นรถบรรทุก ขนส่งสินค้าระหว่างเมือง ฝนตกก่อนหน้าที่เราจะเดินทางไปถึง ทำให้ไม่มีฝุ่นฟุ้ง ขุนเขา ป่าดอยจึงมีละอองไอน้ำหมอกคลุมอยู่ประปราย

ไกด์ท้องถิ่นที่ถูกแต่งตั้งจากคุณสมบัติเด่น คือ ลุงแก้ว เป็นคนช่างพูด เข้าใจหลายภาษาและคล่องแคล่วในการติดต่อประสานงาน ระหว่างนั่งรถข้ามเมือง ลุงแก้วก็มีเรื่องเล่าที่สนุกสนานและเป็นเกร็ดความรู้ เช่น เรื่องสำเนียงแต่ละชาติพันธุ์ในแถบถิ่นเมียวดี เมื่อคนฝั่งม่าน ข้ามไปทำธุระที่ฝั่งไทย ทุกคนก็พยายามทำตัวกลมกลืนจนแลดูคล้าย ๆ คนไทยทั่วไป ตำรวจจะแยกแยะคนไทย คนพม่า ที่ด่านตรวจโดยการให้คนไทยในรถสองแถวทักท้วงกุกกิก เอ่ยขึ้นมาว่าให้ร้องเพลง

ชาติไทยลุงแก้วบอกว่าไม่ใช่ เรื่องนี้ทุกคนที่จะไปเมืองไทย เตรียมพร้อมจึงหาร้องเพลงชาติไทยได้ ฟังจากทีวีก็หาร้องไป ที่จริงตำรวจให้พูดประโยคสั้น ๆ ว่า “เงิน ๑ บาท” ซึ่งคนไทยวนเมียวดี จะออกเสียงว่า “เงินหนึ่งบาท” คนกะเหรี่ยงจะออกเสียงว่า “เงื่อนื่อปะ” ส่วนคนม่าน จะออกเสียงว่า “เงินนึ่งบ้ำด”

นอกจากนี้ยังมีเรื่องคำอุทานเวลาตกใจ ลุงแก้วว่าคนไทยวน คนไทยทั่วไป เวลาตกใจจะร้องอู้ย! เฮ้ย! แต่เวลาแขกกะลาตกใจ จะอุทานว่า “อู้ด!” ไม่รู้ว่าแปลว่าอย่างไร แต่เป็นที่รู้กันว่าตกใจมาก ถึงได้อุทานคำนี้

เมื่อรถวิ่งตามถนนชั้นดีออกจากเมียวดี มาได้สัก ๑ ชั่วโมง ก็ถึงทางแยกให้เลี้ยวซ้ายเข้าถนนลูกรังที่เต็มไปด้วยฝุ่นสีน้ำตาลแดง รถวิ่งไปตามถนนลูกรังที่บางช่วงกำลังลบก้อนหินเพื่อราดยางมะตอย เป็นผิวถนนที่ทำแบบ “แฮนด์เมด” เพราะมีคนงานขนก้อนหินมาเทลงบนผิวถนนลูกรัง บางทีก็จัดเรียงก้อนหินให้เป็นระเบียบก่อนจะตักยางมะตอยมาราดลงบนก้อนหิน ก่อนที่จะเอาบั้งก็ไปตักกรวดมาโรยทับหน้ายางมะตอยอีกที ใช้แรงคนมากกว่าแรงเครื่องจักร

เดินทางมาพบหมู่บ้านหนึ่ง มีวัดอยู่บนเนินริมถนน แลดูน่าสนใจ ทั้งวิหารอาคารต่าง ๆ ใหญ่โต เก่าแก่ แม้แต่ต้นมะม่วงในวัดก็เหมือนจะมีอายุเป็นร้อยปีที่หน้าวัดมีร้านขายข้าวแกง อาหารตามสั่ง เมื่อลงไปแวะถาม ก็พบว่าเจ้าของร้าน

พูดภาษาไทยวนได้ เธอชื่อ พีเอ เป็นเมียผู้ใหญ่บ้าน โดยหมู่บ้านนี้ คือบ้านล่อง ที่พวกเรากำลังมาตามหา พีเอบอกว่าบ้านท่าอยู่ลึกเข้าไปอีก ต้องเลี้ยวขวาเข้าไปตามทางที่ต้องขึ้นลงเนินอีกหลายลูก เราจึงเดินทางเข้าไปบ้านท่าก่อนแล้วค่อยมาแวะที่บ้านล่องแห่งนี้ตอนขากลับ

เดินทางออกจากบ้านล่อง ไปสู่น้ำท่า ซึ่งอยู่ไกลออกไปอีกเป็น ๑๐ กิโลเมตร และต้องเลี้ยวเข้าไปข้ามเนินเขาอีกหลายลูก เป็นหมู่บ้านที่อยู่ค่อนข้างโดดเดี่ยว ห่างไกล บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านอยู่บนพื้นที่ราบระหว่างเขา ชาวบ้านทำนาทำไร่เลี้ยงสัตว์เพื่อเลี้ยงชีพตามอัตภาพ เมื่อไปถึงวัด ซึ่งมีพระสงฆ์คนไทยอยู่ ๑ รูป และพระสงฆ์พม่า ๑ รูป เราได้พบ พ่อหลวงยอด อายุ ๗๔ ปี ที่อยู่อาศัยอยู่บนวิหารวัดบ้านท่า พ่อหลวงยอดเป็นญาติกับพระครูบาเจ้าอาวาสและไม่มีญาติคนอื่นอีกจึงมาอยู่วัด ภายในวัดมีวิหารโล่งโปร่ง ตั้งอยู่ในส่วนที่เดินไปมาง่าย ส่วนพระธาตุเจดีย์อยู่บนยอดเนินที่อยู่ด้านหน้าวิหารไม่ไกล แต่ต้องเดินขึ้นบันไดสูงพอสมควร

บนวิหารสะอาดสะอาด อากาศกำลังสบาย พวกเราเอาข้าวห่อที่พกพามาจากวัดป่าไผ่ไฉยเมื่อตอนเช้า มากินข้าวกลางวันกันบนวิหารนี้ หลังรับประทานอาหารมือเป็ดเสร็จแล้ว เราจึงออกเดินเท้าไปตามหาครูบาเจ้าอาวาสที่ป่าช้าท้ายหมู่บ้าน

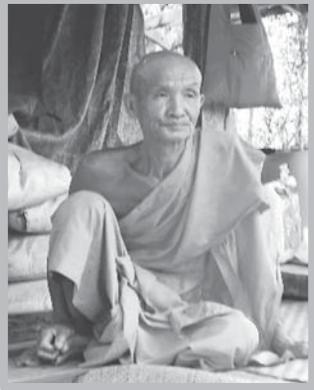

บ้านเรือนในเขตบ้านท่า ทั้งหมดเป็นเรือนไม้ ทั้งไม้จริง ไม้ไผ่ หลังคามุงสังกะสี กับมุงใบตองตึง ถนนเป็นลูกรัง มีบ้านเรือนไม่มาก มีที่ดินแปลงว่างที่เพิ่งรื้อตัวเรือนไปก็หลายแปลง มีบ้านที่ปิดร้างไว้ เพราะเจ้าของไปทำงานและสร้างบ้านอยู่เมืองไทย บางคนกลับมาขายบ้านช่องและที่ดินเมื่อบรรพบุรุษเสียชีวิตแล้วอพยพเข้าไปอยู่เมืองไทยอย่างถาวร เมื่อถามเหตุผลจากชาวบ้านถึงสาเหตุที่คนอพยพจากหมู่บ้านไปอยู่ฝั่งประเทศไทย หลายคนต่างตอบคล้ายกันว่าไปทำงานแล้วหาช่องทางอยู่ในไทยได้ แต่บางคนก็ไปทำงานแล้วกลับมาอยู่ที่บ้านล่องเหมือนเดิม เช่น นางจี หญิงวัย ๕๓ ปี ที่เป็นคนช่างพูดช่างคุย เมื่อเธอรบว่า คณะเราเป็นคนไทยวนมาจากเชียงใหม่และเมียวดี เธอดีใจมาก บอกว่ายินดีที่มาเยี่ยมเยียนกัน ช่วงชีวิตที่ผ่านมา เธออยู่อย่างตระหนก ใจไม่สงบเพราะอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เหมือนสนามรบ เวลามีการยิงกันก็ต้องคอยวิ่งลงหลุมหลบภัย เธอรำพึงรำพันว่า บรรพชนไม่น่าเอาพวกเขา “มาหยอด” ไว้ในสนามรบของยงกับม่านเลย ชีวิตยากลำบากแร้นแค้น แต่เธอก็ไม่มีความรู้ ไม่รู้จะหนี

ไปไหนและไม่รู้ว่ “เครื่องไต” (เครื่องแต่งกายของไทยวน) เป็นแบบไหน เวลาจะเดินทางไปไหนก็แต่งตัวเป็นกะเหรี่ยง เพราะถ้าแต่งตัวเป็นม่านเขาจะ “ใส่คำ” (พูด) ม่านแล้วก็โต้ตอบเขาไม่ได้เพราะพูดภาษาพม่าไม่เป็น ส่วนภาษากะเหรี่ยงพอพูดได้บ้าง

คณะทัวร์จากเมียวดีแวะไปที่ร้านขายของข้างกลางหมู่บ้าน ซึ่งเขียนชื่อร้านเป็นภาษาไทยติดหน้าจั่วว่า “ร้านครอบครัว” เจ้าของร้านเป็นภรรยาของผู้นำหมู่บ้าน รายการสินค้าในร้านก็เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาพม่า เมื่อแจ้งไปว่าต้องการไปพบเจ้าอาวาสวัด ชาวบ้านที่อยู่แถวนั้นก็อาสาจะ

เดินไปส่งที่ป่าช้าของหมู่บ้าน เพราะขณะนั้นครูบาเจ้าอาวาสได้พาชาวบ้านไปบูรณะศาลาในป่าช้า จึงพากันเดินไปท้ายหมู่บ้าน ทำให้ได้เห็นบ้านปิดร้าง เห็นทุ่งโล่งกว้าง ฝูงวัวควายนพี และสายน้ำที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านบอกว่า นั่นคือสายน้ำเมย

พระครูบาสนวน เจ้าอาวาสวัดบ้านท่า อายุแปดสิบกว่าแล้ว ยังแข็งแรง และเป็นทีเคารพนับถือของชาวบ้าน หมู่บ้านนี้มีคนอาศัยอยู่ประมาณครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมด ส่วนหนึ่งออกไปทำงานที่อื่นและส่วนมากอพยพไปอยู่เมืองไทย ก่อนหน้านี้นี้มีการสู้รบในพื้นที่แถบนี้ ในฤดูแล้ง แสบหาความสงบไม่ได้ ชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านต้องระมัดระวังและเตรียมพร้อมเสมอ ที่นากว้างใหญ่ และน้ำทำอันอุดมสมบูรณ์ ทำนาได้ผลมาก แต่ก็มีการร้างที่เจ้าของทิ้งไปไม่น้อย

ช่วงเวลา ๒ ปีมานี้ (พ.ศ.๒๕๕๘-๒๕๕๙) บ้านเมืองสงบมากขึ้น แถวนี่ไม่มีการยิง หรือสู้รบแต่ก็เชื่อว่าจางใจได้ ชาวบ้านส่วนหนึ่งจึงพร้อมที่จะออกไปแสวงโชคที่อื่น หากมีโอกาสที่ดีกว่าจึงง่ายต่อการตัดสินใจอพยพไปอยู่ที่ใหม่ ชาวบ้านท่าจึงพูดภาษากะเหรี่ยงและแต่งตัวเป็นกะเหรี่ยงเมื่อออกไปนอกหมู่บ้าน ในย่านนี้คนไทมีน้อย ส่วนมากเป็นกะเหรี่ยง ม่าน (พม่า) และกะลา (แขก) ปีนี้ชาวบ้านลี้ภัยจะไปร่วมงานวันชาติไท ที่บ้านห้วยสำนเป็นปีแรก

เมื่อนึกถึงคำบอกเล่าของพี่จีที่บอกว่า เวลาไปธุระนอกหมู่บ้านต้องพูดและแต่งตัวเหมือนชาวกะเหรี่ยง เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยและสะดวก ผู้เขียนหันมาพิจารณาผู้ร่วมเดินทางที่เป็นชาวบ้านห้วยสำนที่มาเที่ยวด้วยกัน ก็พบว่าผู้ชายส่วนมากนุ่งโหล่งจี (ไสร่ง ที่ผู้ชายพม่านุ่ง) ตามความเคยชิน อีกเหตุผลหนึ่งน่าจะเป็นการทำตัวกลมกลืนกับคนส่วนใหญ่ในพม่า ซึ่งผู้ชายทั่วไปจะนุ่งโหล่งจี (ไสร่งของผู้ชายพม่า ส่วนไสร่งของผู้หญิงพม่าเรียกว่า ทะเหม่ง) เหมือนในล้านนาเมื่ออดีต ๔๐-๕๐ ปีมาแล้ว ผู้ชายสูงวัยจะนุ่งโหล่งจีได้คล่องแคล่วเป็นปกติทั่วไป ซึ่งเวลาต่อมาหนุ่มๆแก่งกันมากขึ้น คนนุ่งโหล่งจีเริ่มน้อยลงตามยุคสมัย จนสมัยนี้หาผู้ชายล้านนาที่นุ่งโสร่งหรือโหล่งจีกันแทบไม่ได้แล้ว

ไสร่ง อ่านว่า สะโหรง ภาษาพม่าแปลว่า กะลามัง ดังนั้นถ้าพูดสื่อสารทั่วไป ผ้าของผู้ชายที่คนไทยเรียกสะโหรงนั้น จึงใช้คำว่าโหล่งจี ภาษาพม่ามากกว่า

ชาวบ้านท่าจะพูดภาษาล้านนาสำเนียงชาวเมืองเถิน-ดอยเต่า (ลำปาง-เชียงใหม่ สายใต้) คือ ออกเสียงคำที่ผสมสระไอ เป็นเสียง ออย เช่น คำว่า

ไก่ (ไกล) ออกเสียงเป็น ก้อย คำว่าจะได ก็ว่า ว่าจะดอย หัวใจ ก็ว่า หัวจ้อย
ไผ (ไคร) ก็ว่า ผอย

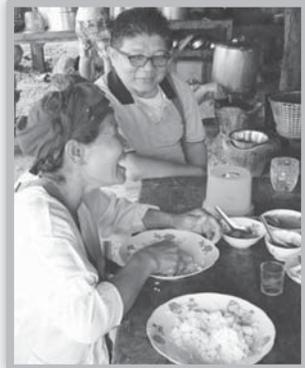
เสร็จธุระแล้วก็เดินทางออก
จากหมู่บ้านในเวลาบ่าย มาสะดุดตา
สะพานข้ามลำห้วยที่ผ่านไปตอนเช้า
หมู่บ้าน เห็นเขียนจารึก ก็อยากจะแวะ
ถ่ายรูปสะพานเล็กๆ ที่ดูธรรมดาดีนี่ จึง
พบว่าเขียนจารึกเป็นภาษาไทยด้านหนึ่ง
ส่วนอีกด้านเขียนเป็นภาษาพม่า บอกปี
ที่สร้างสะพาน พ.ศ.๒๕๕๗

สองข้างทางเป็นป่าละเมาะเหมือนทางจะเข้าไปสู่ป่าดงดอย ถนนลูกรังที่มีหญ้าขึ้นอยู่สองข้างทาง ทำให้คิดไม่ถึงว่า ปลายทางสายนี้จะมีหมู่บ้านชาวไทยวนอยู่อีกหลายหมู่บ้าน แต่เราเพิ่งไปเยือนมาเพียง ๒ หมู่บ้านในวันนี้

ออกจากบ้านท่ามาแวะที่วัดบ้านล้อง พระครูบาพูดภาษาชาวไทยวนได้แต่ท่านให้พรพวกเราเป็นภาษาพม่า บริเวณหน้าวัดมีต้นมะม่วงโบราณต้นใหญ่น่าจะมีอายุร่วมร้อยปี หมู่บ้านนี้เลี้ยงควายมาก พบควายตัวอ้วนพีอยู่ตามท้องนา และมีชาวบ้านต้อนควายไปตามถนนฝั่งใหญ่ เราถวายของใช้และปัจจัยแด่พระสงฆ์เสร็จแล้ว เดินลงมาที่ร้านข้าวแกงหน้าวัด พบชาวบ้านที่มาซื้อของที่ร้านส่วนมากไม่เข้าใจภาษาไทย แต่เจ้าของร้านพูดเมืองสำเนียงดอยเต่า เมืองเถิน ชัดเจน เจ้าของร้านข้าวแกงหน้าวัดนี้เป็นเมียผู้ใหญ่บ้าน และลูกค้าข้าวแกงก็นั่งกินข้าวด้วยการ “เปิบข้าว” เป็นเรื่องปกติของชาวพม่า เป็นข้าวสวยกับอาหาร ง่าย ๆ ๓-๔ อย่าง ทำทาน่าอร่อย

รถของเราพาเราออกจากหมู่บ้าน มาตามทางลูกรังฝุ่นแดง แวะจอดถ่ายรูปรูป้าข้า้ กองฟอนข้างทางแห่งหนึ่ง ในเวลาบ่ายแก่ เด็กนักเรียนเล็กเรียนเดินทางกลับบ้านโดยรถพ่วงที่ทำที่นั่งต่อพ่วงกับรถไถนาแบบเดินตาม นักเรียนอีกส่วนหนึ่งปั่นจักรยานกลับบ้าน คนงานทำถนนยังไม่เลิกงาน

คณะทัวร์จากเมียวดี-ห้วยส้าน เข้าไปแวะเที่ยววัดที่เมืองกุกกิก ชื่อวัดเจดีย์ทอง มีพระพุทธรูปสำคัญแบบพระมหามัธยมุณี อยู่ในวิหารหลังใหญ่ เป็นวัดเก่าพอสมควรดูจากกำแพง อาคารและเสนาสนะต่าง ๆ เหมือนผ่านกาลเวลาไปไม่น้อยกว่า ๕๐-๖๐ ปีแล้ว ในบริเวณตัวเมืองกุกกิก ก็เหมือนเมืองเล็กทั่วไปของพม่า มีตลาด มีร้านค้าขายผัก ขายผ้า อาหารเครื่องใช้ต่าง ๆ มีอาคารบ้านเรือนร่วมสมัย ส่วนมากจะเก่าไปตามสภาพ ฝุ่นมีมากทั่วไป ด้วยถนนเป็นดินแดง ซึ่งผู้คนใช้ชีวิตปกติไม่เร่งรีบ

เราออกจากเมืองกุกกิกก่อนจะเย็นมาก เพราะทางที่จะกลับแม้จะเป็นถนนชั้นดี แต่ก็อาจจะมีหมอกลงเพราะช่วงนี้ยังเป็นฤดูหนาว และเส้นทางเป็นถนนที่ตัดผ่านภูเขาสูงชัน เนินดอย ข้างทางบางช่วงเป็นสวนหมาก สวนยางพารา ชาวบ้านเล่าว่าก่อนที่ถนนสายนี้จะสร้างเสร็จ เส้นทางสายเดิมจะตัดขึ้นไปบนยอดเขาสูง มีหุบเหวสูงชันและลึก เส้นทางจึงน่ากลัวมาก คนทั่วไปหากไม่จำเป็นจะไม่ค่อยเดินทางมาทางที่ยากลำบากน่ากลัว ทำให้ชาวเมืองเมียวดีกับชาวเมืองกุกกิก ไม่ค่อยได้ไปมาหาสู่ แต่เมื่อถนนชั้นดีนี้สร้างเสร็จลงเมื่อประมาณ ๒ ปีที่ผ่านมา โดยผู้มารับเหมาสร้างถนนสายนี้คือ นายบรรหาร ศิลปอาชา อดีตนายกรัฐมนตรีของไทย ทำให้การเดินทางสะดวกมากขึ้น แต่ก็ยังไม่มียุโรปประจำทาง จึงไม่มีใครเดินทางมาหากไม่มีเหตุจำเป็น

คณะทัวร์ไปเมืองกุกกิกกลับมาถึงวัดป่าเลไลย์ ที่พำนักพักค้างของคณะสำรวจจากเชียงใหม่ ในเวลาเย็นค่ำคืนนี้ชาวบ้านจะเตรียมหุงหาอาหารเพื่อทำบุญใน งานบุญข้าวหลามเดือน ๔ เป็ง วันพรุ่งนี้ซึ่งถือเป็นงานบุญใหญ่ หลังเสร็จจากการเกี่ยวข้าว คืนนี้จึงต้องจัดเตรียมสถานที่ในวัดให้พร้อมสำหรับการต้อนรับชาวบ้านที่จะมาทำบุญแต่เช้ามีด ในเช้าวันรุ่งขึ้น ผู้มาจากเชียงใหม่ทั้งหมดต้องขนของย้ายที่ที่นอน ขึ้นไปนอนบนกุฏิกับพระสงฆ์สามเณร เพื่อให้ในวิหารโล่งสะดวกต้อนรับคณะศรัทธาที่จะมาทำบุญและทำพิธีทางศาสนาในวันพระใหญ่

เนื่องจากผู้เขียนเป็นผู้หญิง ตามธรรมเนียมปฏิบัติจะไม่สามารถขึ้นไปนอนค้างคืนได้หลังคาเดียวกันกับพระสงฆ์ ผู้เขียนจึงต้องเข้าไปพักที่บ้านของ

จายวินหม่อ เจ้าของรถที่เราเช่าเดินทางไปมาในเมียวดี ผู้เขียนเก็บเต็นท์และกระเป่าเสื้อผ้าของใช้ทั้งหมดขึ้นรถออกจากวัดไปกับจายวินหม่อในตอนพลบค่ำเข้าไปในหมู่บ้านเห็นหลายบ้านกำลังเริ่มเผาข้าวหลาม ก่อกองฟืนลุกไฟได้เปลวไฟร้อนพอดีกับการเผาข้าวหลาม กระบอกไม้ฟ่างถูกวางไว้เป็นแถว ๆ เริ่มได้กลิ่นข้าวใหม่แฉะในน้ำกะทิที่กำลังเดือดระอุ ทุก ๆ บ้านเผาข้าวหลาม จึงได้กลิ่นหอมฟุ้งไปตลอดทาง จนถึงบ้านจายวินหม่อ

ที่บ้านของจายวินหม่อ มีแม่ชื่อแม่สม เมียชื่อหล้าบิว ลูกชายตัวเล็กวัยขวบกว่าชื่อน้องภูมิซึ่งแต่ละคนอัธยาศัยไมตรีดีมาก ผู้เขียนเข้าบ้านได้ก็รีบอาบน้ำกลัวจะหนาวถ้าดีกมาก ฟืนแดงจากถนนไปบ้านล่อง บ้านท่าจับผมแน่นเหนียว เลยต้องสระผมอย่างละเอียด เลื้อยสีขาวยี่นึ่งวันนี้ดูฟืนทางไปบ้านล่องบ้านท่า จนกลายเป็นสีน้ำตาลอ่อน

หลังจากอาบน้ำเสร็จแล้วมานั่งล้อมวงกินข้าวกันทั้งบ้าน แม่สมบอกว่าสั่งเขาเผาข้าวหลามให้เป็นร้อยกระบอก จะเอาไปวัดพรุ่งนี้ และจะฝากออกไปให้พ่อของจายวินหม่อ ที่อยู่เมียวดีด้วย กินข้าวเสร็จเข้านอน พรุ่งนี้ต้องตื่นเข้าไปทำบุญที่วัด ทีมงานเชียงใหม่ที่นอนวัด ออกไปเดินเที่ยวดูแต่ละบ้านเผาข้าวหลาม ส่งรูปมาให้ดูทางเฟซบุคว่าเหมือนเป็นมหกรรมเผาข้าวหลามเลยทีเดียว

เช้าวันรุ่งขึ้น ทุกคนตื่นมาแต่เช้า แต่งตัว กินข้าวหลามรองท้องก่อนออกไปวัด พอเริ่มมีแสงแดดส่องฟ้า ก็ปิดประตูบ้านพากันออกไปวัดทุกคน วันนี้ผู้เขียนจะไปทำบุญกับครอบครัวนี้ ซึ่งเป็นศรัทธาวัดศรีบุญเรือง เป็นอีกวัดในชุมชนบ้านห้วยสำน

ของที่จะนำไปทำบุญ ประกอบด้วย ข้าวหลามหลายกระบอกรวมทั้งแบบที่แกะออกจากกระบอกรแล้ว และมีข้าวเหนียวที่เพิ่งนึ่งสุก หอมกรุ่นควันจួយที่เตรียมไปใส่บาตร แม่สมให้ผู้เขียนถือตะกร้าดอกไม้กับน้ำหยาด เรานั่งรถจักรยานหม้อ ไปถึงวัดแต่เช้า แต่ที่จอดรถเริ่มเขียมน มีคนมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับกันตั้งแต่ตี ๕ พอเริ่มสายมา คนก็เต็มศาลาทุกหลังที่นั่งได้ในบริเวณวัด

ผู้เขียนอยู่ในวิหารกับแม่สม ส่วนจักรยานหม้อกับลูกเมียนั่งอยู่ที่ศาลา เมื่อได้เวลาพระออกมาบิณฑบาต ชาวบ้านลงไปตั้งแถวรอใส่บาตรรอบวิหารใส่บาตรเฉพาะข้าวเหนียวเท่านั้น อาหารผลไม้ยกอื่น เอาไปใส่ในภาชนะของทางวัดที่ตั้งไว้ในวิหาร หรือศาลาเพื่อความสะอาดแก่คนมาทำบุญ

เมื่อใส่บาตรแล้ว ทุกคนจะนั่งลงกับพื้นพนมมือกราบตามหลังพระที่เพิ่งเดินผ่านไป เป็นภาพงดงามที่หายไปจากชนบทเชียงใหม่แล้ว แต่ที่นี้ยังเป็นธรรมเนียมปฏิบัติปกติทั่วไป

การมาทำบุญที่วัด เป็นกิจกรรมตามวิถีปกติของชาวบ้าน เหมือนเป็นหน้าที่ ที่ทุกคนทำโดยไม่ฝืนใจ ไม่ขัดแย้ง การไปวัดเหมือนการกินข้าว คือทุกคนทำเป็นปกติ ไม่ว่าจะเด็กตัวเล็ก ๆ ไปจนถึงคนแก่คนเฒ่า ถ้าไม่ป่วยไม่ไข้ก็จะมาทำบุญที่วัด โดยเฉพาะวันพระใหญ่อย่างงานบุญเดือน ๔ นี้

หลังจากไหว้พระ ใส่บาตรแล้ว คณะศรัทธาส่วนหนึ่งของวัดศรีบุญเรือง ก็พากันเดินออกจากช่วงวัด ไปที่ช่วงพระธาตุ ซึ่งห่างออกไปทางทุ่งนาข้างวัด ประมาณ ๓๐๐ เมตร เพื่อไปจุดไฟ “กองหลัวหิงหนาวพระเจ้า” ที่ลานพระธาตุ ส่วนที่วัดอื่น ๆ ก็จะมีเอาฟืนไม้คนทามาตั้งสุ่มรวมกันที่ลานหน้าวิหารเพื่อจุดเผาให้ความอบอุ่นแก่พระพุทธรูปที่เป็นพระประธานในวิหาร เป็นการอุทิศถวายความอบอุ่นเป็นพุทธานุชา

สิ่งหนึ่งที่ยังคงเป็นการปฏิบัติที่สืบทอดกันมาจากคนรุ่นก่อนซึ่งคนรุ่นปัจจุบันของชุมชนนี้ยังทำอยู่ คือการหยิบข้าวตอกดอกไม้ไหว้พระ ไหว้ ๑ ชุด หยิบดอกไม้ข้าวตอกใส่อุ้งมือพนมมือ สวดไป จบ ๑ บทก็วางข้าวตอกดอกไม้ไว้ด้านหนึ่ง แล้วหยิบดอกไม้ใหม่ และข้าวตอกจากกระปุกที่เตรียมมาใส่ในอุ้งมือ ส่วนดอกไม้ให้ดอกโพล่ออกปลายนิ้วมือที่กำลังพนม แล้วท่องบ่นบทสวดมนต์พร้อมกัน จบบทนั้นแล้วก็วางดอกไม้และข้าวตอกไว้ แล้วหยิบข้าวตอกและดอกไม้อันใหม่เพื่อไหว้พระสวดมนต์ในบทต่อไป ทำไปเรื่อย ๆ จนข้าวตอกดอกไม้ที่เตรียมมาหมด เมื่อเสร็จพิธีแล้ว ก็ห่อเอาดอกไม้ไปทิ้งนอกวัด น้ำหยาดก็เอาไปเทลงดิน เพื่อให้แม่ธรณีได้เป็นสักขีพยานในการทำบุญครั้งนี้

สิ่งที่เราจะขาดเสียไม่ได้ เวลาเข้าวัดทำบุญ ไม่ว่าจะงานประเพณี เทศกาล หรือการมาทำบุญทั่วไป นั่นคือ “น้ำหยาด” ก็คือน้ำบริสุทธิ์ที่เตรียมมา “กรวดน้ำ” เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปหาญาติผู้ล่วงลับ คนล้านนาจะใช้คำว่า “หยาดน้ำหมายตาน” ซึ่งการหยาดน้ำ หรือการกรวดน้ำนี้ ก็เพื่อหลั่งน้ำลงดิน เพื่อให้แม่ธรณีเป็นพยานในการทำบุญครั้งนั้น ๆ เราจึงพบว่า เมื่อเรากรวดน้ำใส่ภาชนะรองรับแล้ว เราต้องเอาน้ำไปเททิ้งลงดิน ทุกครั้ง จึงจะถือว่าการทำบุญครั้งนั้นครบถ้วนพิธี

งานบุญข้าวหลามเดือน ๔ ปีนี้ มีบรรยากาศที่แปลกออกไปจากปกติ คือมีฝนตกตอนหัวรุ่ง ทั้งที่วันนี้เป็นฤดูหนาว อากาศจึงแปรปรวนไม่อาจเดาอุณหภูมิและสภาพอากาศในแต่ละวันได้อย่างชัดเจน อากาศที่บ้านห้วยส้านไม่เย็นมาก ดูจากคนมาวัด ไม่ต้องใส่เครื่องกันหนาวอะไรมากนัก เป็นอากาศที่เย็นเพราะเป็นเวลาเช้าและมีละอองฝนเล็กน้อย ถือว่างานบุญเดือน ๔ ปีนี้ อากาศแปลก ๆ แต่ก็ไม่สร้างความยุ่งยากอะไรให้

สิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกหวน “คิดถึงเชียงใหม่ในอดีต” ของคนเชียงใหม่หรือคนในโขงเขตล้านนา เมื่อได้มาเยือนบ้านห้วยส้าน แล้วมีอาการ Nostalgia คือการรำลึกถึงอดีตแล้วสะท้อนใจ ผู้เขียนคิดว่าเป็นเพราะทุก ๆ มิติสังคมของวิถีชีวิตชาวบ้านห้วยส้าน มีความเป็นล้านนาในอดีตที่ยังชัดเจน แม้จะถูกปลอมปนด้วยความเป็นไทใหญ่ ความเป็นพม่า แต่ภาษาพูด อาหารการกิน ประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนอาคารบ้านเรือน ไม่ผิดไปจากเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เมื่อสัก ๔๐ ปีมาแล้ว

มีหลายคำพูด หลายเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้เขียนนึกเสียดายความงดงามแบบวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชาวห้วยส้าน ซึ่งที่ล้านนาภาคเหนือของไทยนั้น เหลือน้อยลงทุกที

วันนี้คณะผู้มาจากเชียงใหม่ต้องกลับบ้าน ผู้เขียนเก็บข้าวของเตรียมพร้อมที่จะขึ้นรถฉายวินหม่อแล้วไปแวะรับทีมงานทั้งหมดซึ่งพักอยู่ที่วัดป่าเลไลยก์ระหว่างที่รอกินข้าวว่างาย (อาหารมื้อเช้า) แม่สมก็เล่าเรื่อง ว่าเมื่อหลายปีก่อน แม่สมและพ่อแอผู้เป็นสามีได้พากันไปเยือนสังเวชนียสถานที่ยินเดีย แม่สมถามผู้เขียนว่า

“อีหน้อย มึงเคยไปมาแล้วว่าที่เมืองพะเจ้าเกิดปุ่นนะ”

(หนู หนูเคยไปมาแล้วหรือยัง เมืองที่พระพุทธรูปเจ้าประสูตินะ)

“แม่ไป ๒ เตี้ยแล้วม่วนนอกม่วนใจ๋ ไปเตี้ยแรกปักมาแล้วปะเมิน เขามาจวนแม่กับพ่อแอะเลยไปแหม

(แม่ไป ๒ ครั้งแล้วนะ มีความปล้มปิติใจ ไปครั้งแรกกลับมาไม่นาน เขาชวนไปอีกแม่กับพ่อก็ไปอีก)

แต่แม่ไปเจ็บตองที่อย่างกุง เลยไปบ่แพวลักกำ อันนิตี๋ยที่ ๒ แต่เตี้ยหัวที่ได้ไปไหว้ผับโค่ว”

(แต่แม่ไปปวดท้อง ระหว่างรอขึ้นเครื่องที่อย่างกุง ครั้งที่ ๒ ก็เลยไปไม่ถึง แต่หนแรกนั้นไปไหว้มาทั่วเลย)

คำตอบได้ในกาสนทนา ที่ใช้เป็นคำค้นเวลายังไม่ตอบรับหรือปฏิเสธ เช่นคำว่า อีม เอ่อ ซึ่ง ชาวล้านนาภาคเหนือ จะใช้คำว่า “อือ” ชาวกะเหรี่ยงใช้คำว่า “อืออ้อ” ในน้ำเสียงสูงต่ำเหมือนคำว่า “อ่าฮะ” ในภาษาร่วมสมัยไทยภาคกลาง แม่สมใช้คำเหมือนกะเหรี่ยง คือ “อืออ้อ”

แม่สมมีลูก ๓ คน เรียนจบปริญญาตรีที่อย่างกุงทุกคน ลูกชายคนโต เป็นครูเสียชีวิตเมื่อ ๖ ปีที่แล้ว ลูกสาวคนที่ ๒ ทำธุรกิจร้านค้าโทรศัพท์ที่อย่างกุง และเมียวดี ลูกชายคนเล็ก คือฉายวินหม่ออยู่บ้านนี้ ขับรถ สองแถววิ่งรับส่งคนโดยสารจากบ้านห้วยส้าน ไปแม่สอด อาจจะไม่ได้ใช้ความรู้ปริญญาตรีธรณีวิทยา แต่ก็ได้ใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาพม่า ภาษาไทย ซึ่งชาวบ้านทั่วไปที่ไม่ได้เรียนหนังสือสูง ก็จะใช้ภาษาอื่นในระดับการพูด การฟัง แต่คนที่เรียนจบมหาวิทยาลัยจะได้ทั้งพูด อ่าน เขียน

เมื่อถึงเวลาร่ำลา ผู้เขียนชนของขึ้นรถ แม่สมได้ให้ข้าวหลามเป็นของฝากกลับเชียงใหม่ ครั้งกระสอบปุ๋ย ประมาณ ๓๐ กระสอบ หล้าบิวและน้องภูมิ นั่งรถเข้าเมืองเมียวดีพร้อมกันเพื่อไปเยี่ยมพ่อแอ ปู่ของน้องภูมิที่ใช้ชีวิตอยู่ในตัวเมืองเมียวดี นาน ๆ จะกลับบ้านห้วยล้านสักครั้งหนึ่ง จายวินหม่อแหวะซื้อหมากร้านประจำข้างทาง ผู้โดยสารชาวเชียงใหม่ชอบชิมหมากของเขา สักพักคนชิมหมากก็มีอาการเมาเพราะหมากสุตรเข้มข้นนี้ไม่เหมาะสำหรับคนเคี้ยวหมากหัดใหม่ ส่วนจายวินหม่อนั้นเคี้ยวหมากเป็นของว่างทุกวัน

เมื่อเดินทางมาถึงตัวเมืองเมียวดีได้ไปแหวะเยี่ยมพ่อแอที่บ้านกลางตลาดสด ทำให้ได้เห็นตลาดในหัวเมืองของพม่า มีสินค้าอุปโภค บริโภคขายตามปกติของตลาดพม่า ผู้เขียนไปพบ “ปะฮั่ว” ซึ่งมีลักษณะคล้ายส้มซ่า เป็นผลไม้ป่าตระกูลส้มที่หาไม่ได้แล้วในจังหวัดเชียงใหม่ ที่เมียวดีเห็นมีวางขายทั่วไปทุกวันนี้

ของฝากจากพม่า คือ ทานะคะ ผู้เขียนซื้อแบบที่เป็นกระปุกพร้อมใช้งาน ซึ่งสะดวกกว่าการซื้อเซียงหิ้น กับท่อนไม้ทานะคะที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ทุกบ้าน

จ่ายวันหม่อพาเราไปส่งที่ท่าน้ำ เมื่อเวลาใกล้จะเพลแล้ว คณะเดินทางจากเซียงใหม่จึงรีบขนของข้ามแม่น้ำเมย มาสู่แม่สอด แล้วรีบไปร้านอาหารให้ไม่กินเวลาเมื่อเพลของพระสงฆ์สามเณรที่เดินทางไปมาด้วยกัน

อำเภอมแม่สอด มีย่านการค้าขายแดนตรงด่านแม่สอด-เมียวดี ถนนเส้นสำคัญที่ตัดมาจากเมียวดี ผ่านแม่สอด พิชณโลก แล้ววิ่งผ่านอีสาน เข้าลาวตรงไปเวียดนาม เป็นถนนสายเศรษฐกิจที่ตัดขวางพาดผ่านประเทศไทย จึงมีการก่อสร้างเพื่อขยายถนน ๒ เลน ให้เป็น ๖ เลน เพื่อรองรับถนนสายเศรษฐกิจที่กำลังจะมาถึงในอีกไม่กี่ปีข้างหน้าช่วงที่คณะเราเดินทางมาถึงแม่สอด ก็ทราบข่าวจากเพื่อนที่ถามมาในเฟซบุคว่ายังสบายดีทุกคนใหม่ เพราะวันนี้มีข่าวอุบัติเหตุชนกัน บนถนนไปแม่สอด

การสื่อสารออนไลน์ในยุคนี้สามารถแผ่ไปทุกที่บนโลกนี้ ทำให้การติดต่อ การไปมาหาสู่ทางความคิด ความรู้สึกไปถึงกันได้เร็วกว่าตัวตนจริง ๆ จะไปถึงไหน ศิลปวัฒนธรรมก็สามารถไหลบ่าไปมาหากันได้ง่าย การเลียนแบบการทำตาม แฟชั่นก็เป็นเรื่องไม่เหลือวิสัยที่จะทำได้ หากเศรษฐกิจดี มีเงินทองใช้มากมาย คนเราสามารถเลือกใช้ชีวิตได้ตามใจปรารถนา มีเพียงรากเหง้าทางวัฒนธรรม ที่ถูกปลูกฝังลงในความคิดของคนรุ่นหลังเท่านั้นที่จะดึงความสำนึกในตัวตน และแสดงออกตามลัทธิและศักดิ์ศรีทางความรู้สึก เพื่อให้รู้สึกมั่นคงทางจิตใจ ซึ่งความมั่นคงทางจิตใจนี้จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมนุษย์เป็นตัวของตัวเอง รู้สึก

มีราก ไม่ได้อาศัยรากของผู้อื่นเพื่อแสดงความเป็นตนเอง ดังนั้นการสืบทอด
อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีของชาติพันธุ์ต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งมีค่าที่ผู้อาวุโส
พยายามจะส่งต่อสู่คนรุ่นลูกหลานที่กำลังสับสนกับความหลากหลาย อันถึงโณม
มาจากทุกทิศทาง ซึ่งในที่สุดแล้ว สิ่งที่มีค่าที่สุด คือการเป็นตัวเองให้มากที่สุด
เราจึงเห็นการพยายามฟื้นฟูวัฒนธรรมของแต่ละชาติพันธุ์เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

๐ บทสรุป

ชาวบ้านห้วยสำนเป็นคนไทยวน หรือที่เรียกกันว่า “คนเมือง” มีเครือญาติ
และบรรพบุรุษเป็นชาวลำปาง ลำพูน ท่งเสลียม สุโขทัย มีประวัติศาสตร์
ความเป็นมาของชุมชน ที่น่าสนใจเป็นเรื่องของคนไทยวนที่อพยพออกจาก
แผ่นดินล้านนา เข้าไปอยู่ในเขตพม่า ซึ่งในอดีตบริเวณนี้เคยเป็นเขตไทยมาก่อน
ปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศพม่าที่อยู่ในเขตอิทธิพลของกะเหรี่ยง ชาวบ้านมีจิตสำนึก
ร่วมกัน ในการดำรงชีวิตแบบวิถี ไทยวนอย่างเข้มแข็ง แม้จะอยู่ในบริเวณที่รายล้อม
และปะปนกับชาวพม่า ชาวกะเหรี่ยง ทุกคนในหมู่บ้านที่มีเชื้อสายคนไทยที่พูด
ภาษาล้านนา มีวิถีความเป็นอยู่แบบชาวพุทธล้านนา

บ้านห้วยสำนมีความอุดมสมบูรณ์ เศรษฐกิจเป็นไปตามสิ่งแวดล้อม
ทางสังคม ยังมีความเจริญแบบเมืองเล็กในชนบท แต่ก็มีไฟฟ้าใช้ตลอด
๒๔ ชั่วโมง สัญญาณอินเทอร์เน็ตพร้อม การคมนาคมไปมาสะดวกปานกลาง
บ้านเรือนที่คึกคัก อาหารที่คึกคัก และยังมีอีกมากที่เป็นอารมณล้านนาเดิม ๆ

ที่เพิ่งผ่านไปเมื่อไม่นานมานี้ เช่น บ้านไม้มุงหลังคาตองตึง ลูกน้อยโหน่ง หรือ บะเหนียงแอ้ง การใช้สำเนียงภาษาไทยวนแบบชาวชนบท สำเนียง คำศัพท์ ที่ส่งภาษาพูดคุยกันเป็นภาษา “คำเมือง” เหมือนชาวเชียงใหม่สลายใต้-เมืองลี-เมืองเถิน เช่น คำลึงท้าย บะจะวะ คำศัพท์โบราณหลายคำที่หายไปจากการใช้สื่อสารของคนไทยภาคเหนือ แต่ที่นี่ยังมีการใช้คำเหล่านั้น เช่น คำลึงท้าย “นิ” “วะ” ซึ่งปรับความหมายไปตามบริบท เช่น “บไปเทือนิ” “อันนี้วะอันนี้” “กินวะ”

ส่วนด้านอาหารการกิน มีทั้งอาหารไทยวนและอาหารพม่าการแต่งกายผู้ชายนุ่งโหล่งจี กับเสื้อผ้าฝ้ายผ่าหน้าแขนสั้น พอๆ กับนุ่งกางเกงหลวมๆ เสื้อยืด ผู้หญิง ส่วนมากนุ่งผ้าถุง เสื้อมีทั้งผ้าฝ้ายผ้ายัด เหมือนชาวบ้านทั่วไปในเขตอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สิ่งที่น่าสนใจได้ว่าเป็นกิจวัตรที่จะทำกันทั้งหญิงชาย เวลาแต่งตัว หรือหลังล้างหน้า คือ มักจะทาทานะคาบนผิวหน้า

“ห้วยसानงาไซ เข้าได้ออกยาก” เป็นคำเปรียบเทียบกับที่สะท้อนความรู้สึกของชาวบ้านที่มีต่อชุมชนของเขา มีความหมายว่า บ้านห้วยसानงานั้นมีความเป็นอยู่ที่มีความสุข ผู้คนใจดี มีไมตรีกับคนต่างถิ่น มีน้ำใจ ทำให้คนมาเยือนรู้สึกสบายใจ จนไม่อยากจะกลับบ้าน เหมือนปลาที่หลงเข้าไปในไซ แล้วหาทางออกจากไซไม่ได้

ชาวไทยวนบ้านห้วยसान ยังมิจิตสำนึกอยู่เสมอว่า ตนเองเป็นคนไทย แต่ก็ยอมรับว่าเป็นประชากรของพม่า ดังนั้นในส่วนที่ต้องทำตามกฎระเบียบการปกครอง ก็ทำตามกฎหมายพม่า แต่ในส่วนที่สามารถเลือกได้ ชาวบ้านเลือกที่จะเป็นคนไท อันหมายถึงคนล้านนาเหมือนคนภาคเหนือของประเทศไทย

๒ อักษรอ้างอิง

การวิจัย “การสำรวจอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนาของชาวไทยวนพลัดถิ่น เมืองเมียวดี ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา” โดยพระนคร ปัญญาวชิโร หัวหน้าโครงการวิจัย อยู่ในระหว่างดำเนินการรวบรวม ข้อมูลในพื้นที่ ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อส่งเสริมการวิจัย ด้านวัฒนธรรม ประจำปี พ.ศ.๒๕๖๐ ของ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

นคร ปัญญาวชิโร (ปรังฤทธิ), พระ. ๒๕๕๙. **วิถีล้านนาใต้ฟ้าเมียวดี**. เชียงใหม่. โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน ฝ่ายวิชาการ และวิจัย สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.

โครงการพัฒนาทางหลวงเอเชีย. **วารสารทางหลวง** ปีที่ ๔๘ ฉบับที่ ๓ พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๕๔ (ทางหลวงเอเชียสาย AH ๑ : ชายแดนกัมพูชา-อรัญประเทศ-กรุงเทพฯ (แยกบางปะอิน) -นครสวรรค์-ตาก-แม่สอด-สะพานมิตรภาพไทย-พม่า รวม ๗๑๕.๕ กม.)

โครงการเผยแพร่ข้อมูลทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นบนพื้นที่สูง, สถาบันวิจัยและพัฒนาที่สูง (มหาชน). “กะลันทา, ไม้หนาม, คนทา, สีสันคนทา”. อ้างอิงใน : หนังสือชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์).

๐ สัมภาษณ์

- จายวินหม่อ อายุ ๓๐ ปี ผู้นำเยาวชนบ้านห้วยล้าน
- แม่จันทร์สม วงศ์เครือ อายุ ๖๔ ปี ชาวบ้านห้วยล้าน
- พ่อน้อยแก้ว อายุ ๖๗ ปี ชาวบ้านห้วยล้าน
- พ่อน้อยคำ อายุ ๖๑ ปี ชาวบ้านห้วยล้าน